

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

1.1 Σερήνε, ότι υπάρχει τόση διαφορά ανάμεσα στους Στωικούς και στους υπόλοιπους που ομολογούν ότι είναι σοφοί, όσο ανάμεσα στους άνδρες και στις γυναίκες, δεν θα το έλεγα άδικα, αφού κάθε μία από αυτές τις δύο ομάδες προσφέρει τα ίδια προκειμένου για την λειτουργία της κοινωνίας, αλλά η μία έχει γεννηθεί για να υπακούει και η άλλη για να κυβερνά. Οι υπόλοιποι φιλόσοφοι με τρόπο τρυφερό και απαλό, σαν τους προσωπικούς και οικογενειακούς γιατρούς για τα άρρωστα σώματά μας, δεν θεραπεύουν με τον πιο αποτελεσματικό και γρήγορο τρόπο, αλλά μέσα στα πλαίσια του επιτρεπτού· οι Στωικοί φιλόσοφοι ακολουθώντας την οδό της γενναιότητας δεν νοιάζονται αυτή η πορεία να φαίνεται όμορφη σ' όσους την ακολουθούν, αλλά να μας παίρνει το γρηγορότερο δυνατόν και να μας οδηγήει σ' αυτήν την υψηλή κορυφή, η οποία υψώθηκε τόσο πάνω από το τίναγμα του οποιουδήποτε βέλους, ώστε να προεξέχει πάνω από την τύχη.

1,2 «*Μα όμως είναι ανηφορικά και σκληρά εκείνα τα μέρη μέσα απ' τα οποία προσκαλούμαστε*». Γιατί όμως; Φτάνει κανείς σε χώρο υψηλό με δρόμο ομαλό; Όμως πράγματι δεν είναι τόσο απότομα αυτά τα μέρη, όσο πιστεύουν κάποιοι. Βέβαια το πρώτο τμήμα έχει βράχους και πέτρες και την θέα του άβατου, όπως ακριβώς τα περισσότερα μέρη συνηθίζουν να φαίνονται απόκρημνα και αδιαχώριστα σ' αυτούς που τα παρατηρούν από μακρινή απόσταση, αφού την ακρίβεια στην όραση την εξαπατά η μακρινή απόσταση, κατόπιν όμως σ' εκείνους που έρθουν πιο κοντά αυτά τα ίδια τα μέρη, τα οποία ένα οπτικό σφάλμα τα είχε συνωθήσει έτσι ώστε να αποτελούν ένα πράγμα, σιγά σιγά αποκαλύπτονται, τότε σ' αυτούς τους τόπους οι οποίοι φαινότουσαν απόκρημνοι εξ αιτίας της αποστάσεως, επανέρχεται η ομαλή πλαγιά.

1,3 Πρόσφατα όταν έγινε αναφορά στην μνήμη του Κάτωνα, αγανακτούσες, καθώς δεν ανέχεσαι την αδικία, διότι τον Κάτωνα η εποχή του ελάχιστα τον κατένοησε, διότι τον τοποθέτησε κάτω από τον Βατίνιο έστω κι αν ξεπέρανε τον Καίσαρα και τον Πομπήιο, και σου φαινόταν απρεπές, διότι του πήραν την τήβεννο μέσα στην αγορά ενώ επρόκειτο να διαφωνήσει με ένα νόμο, και διότι από το βήμα της συνεδριάσεως μέχρι το Φαβιανό τόξο παραδομένος σε χέρια επαναστατών υπέφερε φωνές προσβλητικές και φτυσίματα και όλες τις άλλες προσβολές του παρανοϊκού πλήθους.

2,1 Τότε εγώ απήντησα ότι εσύ είχες για ποιό λόγο να ταραχτείς στο όνομα του συμφέροντος της πολιτείας, την οποίαν αφ' ενός ο Κλώδιος και αφ' ετέρου ο Βατίνιος και ο κάθε τιποτένιος την πουλούσαν, και έχοντας διαφθαρεί από την τυφλή τους επιθυμία δεν αντιλαμβάνοντο ότι ενώ πουλούσαν την πολιτεία επωλούντο αυτοί οι ίδιοι. Προκειμένου όμως για τον ίδιο τον Κάτωνα σε παρότρυνα να είσαι απόλυτα σίγουρος· ο σοφός πράγματι καμία αδικία ούτε αλαζονεία δεν μπορεί να δεχθεί, αλλά επειδή συμβαίνει το αντίθετο οι αθάνατοι θεοί μας έστειλαν τον Κάτωνα ως ένα πρότυπο ανδρός σοφού πολύ πιο σταθερό από τον Οδυσσέα ή τον Ηρακλή στους περασμένους αιώνες. Κι όμως αυτούς τους δύο οι δικοί μας Στωικοί φιλόσοφοι τους προανήγγειλαν ως σοφούς, ανίκητους από τις δυσκολίες και περιφρονητές της ηδονής και νικητές όλων των κινδύνων.

2,2 Ο Κάτων δεν συγκρούστηκε με άγρια θηρία, που ταιριάζει σε κυνηγούς και αγρότες να τα καταδιώκουν, ούτε πάλι κυνήγησε τα τέρατα με την φωτιά και το ξίφος, και ούτε συνέπεσε με τέτοιες εποχές στις οποίες θα μπορούσε να γίνει πιστευτό πως ο ουρανός στηρίζεται στους ώμους ενός ανθρώπου. Όταν αποτινάχτηκε η αρχαία ευπειθία και η εποχή έφτασε σε σημείο μεγάλης επινοητικότητας, αυτός κάνοντας σύγκρουση με την αχαλίνωτη φιλοδοξία, αυτό το πολύμορφο τέρας, και με την άμετρη επιθυμία για δύναμη, την οποίαν δεν μπόρεσε να ικανοποιήσει ο κόσμος ολόκληρος, αν και χωρισμένος σε τρεις ανθρώπους, στάθηκε μόνος του απέναντι στα ελαττώματα της διεφθαρμένης και βυθιζομένης από το δικό της το βάρος πολιτείας, και την καταρρέουσα δημοκρατία, όσο μπορούσε αυτή κατά κάποιον τρόπο να ανασυρθεί με ένα χέρι, την κράτησε έως ότου παρασυρμένος παραδόθηκε σαν σύντροφος στην καταστροφή που συγκρατήθηκε για αρκετό καιρό, και αμέσως εξαφανίστηκαν αυτά τα οποία ήταν ανόσιο να διαχωριστούν, δηλ. ούτε ο Κάτων μετά την δημοκρατία έζησε ούτε αυτή μετά τον Κάτωνα.

2,3 Πιστεύεις ότι μπορούσε να υπάρξει στον Κάτωνα αδικία από το πλήθος, επειδή του πήρε την υπατεία ή την τήβεννο; Επειδή του περιέβαλε το ιερό του κεφάλι με ύβρεις από το στόμα τους; Ο σοφός είναι ασφαλής και δεν μπορεί να επηρεαστεί από καμία ούτε αδικία ούτε ύβρη.

3,1 Μου φαίνεται πως παρατηρώ ότι η ψυχή σου είναι εξημμένη και αναβράζουσα, είσαι έτοιμος να φωνάξεις: «Τούτα εδώ είναι όσα πιθανόν αφαιρούν από τα διδάγματά σας το κύρος. Υπόσχεσαι πολύ σπουδαία πράγματα και αυτά που δεν θα μπορούσε κανείς ούτε καν να τα ευχηθεί, πόσο μάλλον να τα πιστέψει! Έπειτα όταν σοβαρολογώντας έχετε αρνηθεί ότι ο σοφός είναι φτωχός, δεν αρνείστε ότι συνηθίζεται να του λείπουν τόσο οι δούλοι όσο και τα σπίτια, αλλά και η τροφή· όταν έχετε αρνηθεί ότι ο σοφός είναι παράφρων, δεν αρνείστε ότι αλλοτριώνεται και εκστομίζει λέξεις ελάχιστα σωστές, και τολμά ό,τι επιβάλλει η νοσηρή του διάθεση· όταν έχετε αρνηθεί ότι ο σοφός είναι δούλος, συγχρόνως δεν αρνείστε και ότι θα πουληθεί, και ότι θα εκτελέσει διαταγές και ότι θα εκπληρώσει στον κύριό του τις υπηρεσίες ενός δούλου : έτσι σηκώνοντας με αυτόν τον τρόπο ψηλά τον εγωισμό σας, υποβιβάζετε τον εαυτό σας στο ίδιο σημείο με τους άλλους έχοντας αλλάξει τις ονομασίες των πραγμάτων.

3,2 Κάτι τέτοιο υποψιάζομαι κατόπιν πως συμβαίνει και σ' αυτήν εδώ την τωρινή σου εξαγγελία, η οποία εκ πρώτης όψεως είναι όμορφη και ενδιαφέρουσα, πως δηλ. ο σοφός δεν πρόκειται να δεχθεί καμία βλάβη ούτε ύβρη. Παρ' όλα αυτά έχει μεγάλη σημασία τι από τα δύο, θέτεις τον σοφό εκτός αγανακτήσεως, ή εκτός προσβολής. Διότι αν ισχυρίζεσαι ότι αυτός θα υπομείνει με ηρεμία, τότε δεν έχει ο σοφός κανένα προνόμιο, διότι συμβαίνει σ' αυτόν κάτι το κοινό και το οποίο μαθαίνεται με την συνεχή παρουσία των αδικιών, δηλ. με την υπομονή. Αν αρνείσαι ότι θα δεχθεί την αδικία, αυτό σημαίνει ότι κανείς δεν θα επιχειρήσει να τον βλάψει, αφήνοντας τότε όλες τις άλλες μου ασχολίες γίνομαι Στωικός».

3,3 Εγώ βέβαια δεν σκέφτηκα να στολίσω τον φιλόσοφο με πλασματική τιμή λόγων, αλλά να τον βάλω σ' αυτήν την θέση όπου καμία αδικία δεν επιτρέπεται. «Και τι τέλος πάντων; Δεν θα υπάρξει κανείς που να τον πλήξει, που να τον πειράζει;» Τίποτε δεν υπάρχει στην φύση των πραγμάτων τόσο ιερό το οποίο να μη βρει στον δρόμο του την ανοσιότητα, όμως γι' αυτόν τον λόγο τα θεϊκά πράγματα σε καμία περίπτωση δεν βρίσκονται σε λιγότερο υψηλή θέση, αν υπάρχουν εκείνοι που αν και δεν πρόκειται να αγγίξουν την μεγαλοσύνη αφού είναι τοποθετημένη πολύ μακριά τους, εν τούτοις επιτίθενται επάνω της· απρόσβλητο δεν είναι εκείνο που δεν πλήττεται, αλλά εκείνο που δεν πληγώνεται : με βάση αυτήν την παρατήρηση θα σου παρουσιάσω τον σοφό.

3,4 Διότι ποιά αμφιβολία υπάρχει πως πιο αποτελεσματική ισχύς είναι εκείνη που δεν νικάται, παρά εκείνη που δεν δέχεται επίθεση, καθώς είναι αμφιβόλου αποτελεσματικότητας οι δυνάμεις εκείνες που είναι αδοκίμαστες, ενώ αντιθέτως ισχυρότατη θεωρείται εκείνη που απωθεί όλες τις επιθέσεις; Μάθε πως σύμφωνα με την ίδια λογική ο σοφός είναι ανωτέρας φύσεως αν καμία αδικία δεν του προξενεί βλάβη, παρά αν καμία αδικία δεν γίνεται εις βάρος του. Και θα έλεγα ότι γενναίος άνδρας είναι αυτός τον οποίον οι πόλεμοι δεν τον καταβάλλουν ούτε η παρακινημένη βία των εχθρών τον τρομοκρατεί, κι όχι εκείνος ο οποίος ζει μία ζωή ήσυχη γιατί γύρω του υπάρχουν άνθρωποι που δεν του κάνουν τίποτε.

3,5 Αυτό λοιπόν ισχυρίζομαι, ότι δηλ. ο σοφός δεν εκτίθεται σε καμία αδικία· κι έτσι γι' αυτόν τον λόγο δεν έχει σημασία πόσα πολλά βέλη ρίχνονται σ' αυτόν, αφού είναι απρόσβλητος από οποιοδήποτε βέλος. Όπως ακριβώς η σκληρότητα ορισμένων λίθων είναι ακαταμάχητη από το ξίφος, και το διαμάντι δεν μπορεί να κοπεί ή να σπάσει είτε να τριφτεί, αλλά αμβλύνει εντελώς όλα όσα πέφτουν πάνω του, όπως κάποια πράγματα δεν μπορούν να καταστραφούν με την φωτιά, αλλά αν και περιτυλιχτούν με τις φλόγες διατηρούν την ακεραιότητά τους και τα χαρακτηριστικά τους, όπως ακριβώς κάποια βράχια ριγμένα στα βαθειά νερά σπάζουν το κύμα και δεν δείχνουν κανένα σημάδι τάλαιπωρίας αν και έχουν μαστιγωθεί για αιώνες, έτσι με όμοιο τρόπο η ψυχή του σοφού είναι σταθερή και τόση δύναμη έχει συλλέξει ώστε να είναι τόσο ασφαλής από την αδικία όσο αυτά τα οποία ανέφερα.

4,1 «*Μα τι τέλος πάντων; Θα υπάρξει κανείς που να επιχειρήσει να αδικήσει τον σοφό, ναι ή όχι;*» Θα επιχειρήσει, αλλά όμως η αδικία αυτή δεν θα φτάσει ποτέ σ' αυτόν. Διότι ο σοφός έχει απομακρυνθεί από την επαφή του με τους κατώτερους ανθρώπους με μία απόσταση μεγαλύτερη από το να φέρει κάποια βλαπτική δύναμη τις δυνάμεις της πάνω του. Επί πλέον όταν οι ισχυροί και οι διακεκριμένοι για την εξουσία τους, αλλά και οι δυνατοί με την συνδρομή των υπηρετών τους, θα προσπαθήσουν να κάνουν κάποιο κακό, τόσο πολύ θα αποδειχθούν ανεπαρκείς οι επιθέσεις τους στην σοφία, όσο αυτά που πετάγονται ψηλά με ένα ιμάντα ή με βαλλιστικές μηχανές, όταν θα έχουν εκτιναχτεί πέρα από την θέαση, εκεί κοντά στον θόλο του ουρανού λυγίζουν.

4,2 *Μα τί; Πιστεύεις εσύ πως τότε, όταν αυτός ο ανόητος βασιλιάς σκοτείνιαζε την μέρα με το πλήθος των βελών, έφτασε κανένα βέλος στον ήλιο, ή πως πάλι με τις ριγμένες αλυσίδες των πλοίων στα βαθιά ήταν δυνατόν να αγγιχτεί ο Ποσειδώνας; Όπως ακριβώς τα ουράνια πράγματα ξεφεύγουν από τα χέρια των ανθρώπων, και από αυτούς που καταστρέφουν τους ναούς και καίνε τα ομοιώματά τους κανένα κακό δεν γίνεται στην θεότητα, έτσι ακριβώς ο,τιδήποτε γίνεται στον σοφό με αισχρό τρόπο, υβριστικό και αλαζονικό μάταια επιχειρείται.*

4,3 «*Όμως καλύτερα θα ήταν να μη υπήρχε κανείς που να θέλει να κάνει αδικίες.*» Εύχεται πράγμα δύσκολο για το ανθρώπινο γένος, την αθωότητα. Και ενδιαφέρονται να μη γίνει αυτό εκείνοι οι οποίοι πρόκειται να κάνουν την αδικία, κι όχι αυτοί που δεν υπάρχει περίπτωση να την νοιώσουν ακόμη κι αν τους συμβεί. Πράγματι δεν ξέρω μήπως η ηρεμία όταν βρίσκεται ανάμεσα σε πράγματα που είναι ερεθιστικά, δείχνει περισσότερο τις δυνάμεις της σοφίας, όπως ακριβώς μεγάλη απόδειξη ισχυρού στρατηγού και στα όπλα και στους στρατιώτες είναι η αίσθηση της ασφάλειας που νοιώθει, όταν βρίσκεται σε ξένη χώρα.

5,1 *Ας χωρίσουμε, Σερήνε, αν συμφωνείς βέβαια, την αδικία από την ύβρη. Η πρώτη από την φύση της είναι σοβαρότερη, ενώ η δεύτερη είναι πιο ελαφρά, και είναι ανυπόφορη μόνο για τους αβροδίαιτους, με την οποίαν οι άνθρωποι δεν πληγώνονται, αλλά απλώς προσβάλλονται. Τέτοια είναι όμως η έλλειψη συγκροτήσεως και περιεχομένου στην ψυχή ορισμένων ανθρώπων, ώστε κάποιοι να πιστεύουν πως δεν υπάρχει τίποτε πιο πικρό με την ίδια λογική θα βρεις κάποιον με δουλικό χαρακτήρα, που προτιμά να τον κτυπούν με ρόπαλο παρά με χαστούκι και που θεωρεί πιο ανεκτό τον θάνατο και το μαστίγωμα από τα υβριστικά λόγια.*

5,2 *Σε τέτοια ανοησία έχουν φτάσει ώστε να ταλαιπωρούνται όχι τόσο με το πόνο καθ' εαυτόν, αλλά με την ιδέα του πόνου, ακολουθώντας την συνήθεια των παιδιών, αφού σ' αυτά μία σκιά και κάποια δυσμορφία του προσώπου και μία παραμορφωμένη όψη εμβάλλουν φόβο, αλλά και ονόματα λίγο ευχάριστα στα αυτιά τους προκαλούν δάκρυα, όπως και κάποιες κινήσεις των δακτύλων και άλλα τα οποία τα αποφεύγουν εξ αιτίας της επιθέσεως ενός ανεξήγητου παραλογισμού.*

5,3 *Η αδικία συμβαίνει μόνο κάτω από μία συγκεκριμένη προϋπόθεση, δηλ. να προξενεί κακό σε κάποιο· έλα όμως που στο κακό η σοφία δεν αφήνει καθόλου χώρο (βλέπεις για την σοφία μόνο η αισχρή συμπεριφορά αποτελεί κακό, η οποία δεν μπορεί να μπει όπου ήδη πλέον βρίσκεται η αρετή και η κοσμιότητα)· έτσι λοιπόν αν η αδικία χωρίς το κακό δεν νοείται, κι αν το κακό δεν είναι τίποτε άλλο παρά μόνο μία αισχρότητα, κι αν αντιθέτως η αισχρότητα δεν μπορεί να ακουμπήσει αυτόν που κατέχεται από κοσμιότητα, τότε η αδικία δεν φτάνει στον σοφό. Διότι αν αδικία σημαίνει την ανοχή κάποιου κακού, κι αν αντιθέτως ο σοφός δεν ανέχεται κανένα κακό, τότε καμία αδικία δεν φτάνει μέχρι τον σοφό.*

5,4 *Η αδικία γενικώς είναι η υποτίμηση εκείνου ο οποίος την συναντά, και ούτε γίνεται να δεχθεί κάποιος την αδικία χωρίς κάποιο κόστος είτε στο κύρος του, είτε στο σώμα του, είτε σε πράγματα που βρίσκονται έξω από μας. Όμως ο σοφός γίνεται να χάσει τίποτε· όλα τα έχει εναποθέσει πάνω του, σε τίποτε δεν εμπιστεύεται στην τύχη, έχει όλα τα αγαθά του στο ακέραιο καθώς είναι ικανοποιημένος με την αρετή, η οποία δεν έχει ανάγκη από τυχαία γεγονότα, και γι' αυτό τον λόγο δεν γίνεται η αρετή ούτε να αυξάνεται ούτε να ελαττώνεται. Διότι τα αγαθά του καθώς έχουν φτάσει στο ύψιστο σημείο δεν έχουν πλέον περιθώριο για περαιτέρω αύξηση, και η*

τύχη δεν παίρνει πίσω τίποτε, ειμή μόνο αν ό,τι έχει δώσει η ίδια. Όμως την αρετή δεν την έχει δώσει, οπότε δεν μπορεί και να την αφαιρέσει: η αρετή είναι ελεύθερη, απρόσβλητη, αμετακίνητη, αχτύπητη, και σύμφωνα με την παραπάνω λογική είναι αδιαπραγμάτευτη απέναντι στα τυχαία συμβάντα, με αποτέλεσμα να μη μπορεί καν να καμφθεί, πόσο μάλλον να νικηθεί· έχει τα μάτια της ανοιχτά απέναντι σε κάθε τι κακό που προετοιμάζεται, και δεν αλλάζει τίποτε από την έκφρασή της είτε παρουσιασθεί μπροστά της κάτι δυσοίωνο είτε κάτι ευνοϊκό.

5,5 Κατόπιν τούτου ο σοφός τίποτε δεν χάνει που να πρόκειται στο μέλλον να το νοιώσει σαν απώλεια δική του· γιατί μόνο την αρετή έχει, από την οποίαν ποτέ δεν γίνεται να απομακρυνθεί, όλα τα αλλά γύρω του τα μεταχειρίζεται χαριστικά· αντιθέτως ποιός άνθρωπος συγκινείται με την απώλεια ενός πράγματος που δεν είναι δικό του; Διότι αν η αδικία δεν μπορεί να βλάψει τίποτε από αυτά που βρίσκονται κοντά στον σοφό, επειδή καθώς είναι ακεραία η αρετή του είναι ακέραια και τα αγαθά του, αδικία στον σοφό δεν γίνεται να προκληθεί.

5,6 Ο Δημήτριος κατέλαβε τα Μέγαρα, του οποίου το επώνυμο ήταν Πολιορκητής. Όταν ρώτησε τον Στίλωνα τον φιλόσοφό μήπως είχε χάσει τίποτε, εκείνος απήντησε *‘τίποτε, όλα τα δικά μου τα έχω μαζί μου’*. Παρ’ όλα αυτά όμως και η πατρική του περιουσία έγινε αντικείμενο λείας, και τις θυγατέρες του εβίασε ο εχθρός, και η πατρίδα του περιέπεσε σε ξένη αρχή, και αυτόν τον ίδιο ο βασιλιάς έχοντας περιστοιχιστεί από τα όπλα του νικηφόρου στρατεύματός του, του έκανε ερωτήσεις αφ’ υψηλού.

5,7 Όμως ο Στίλπων του ταρακούνησε του Δημητρίου την νίκη, και επιβεβαίωσε πως αν και η πόλη του είχε κυριευθεί, ο ίδιος όχι μόνο δεν είχε νικηθεί, αλλά δεν είχε υποστεί καμία βλάβη· διότι τα πραγματικά αγαθά τα είχε πάνω του, στα οποία δεν φτάνει χέρι ανθρώπου, αλλά όσα βρισκόντουσαν εδώ κι εκεί διασκορπισμένα σαν προϊόν αρπαγής δεν τα θεωρούσε δικά του, αλλά ξένα και υποταγμένα στις επιταγές της τύχης. Έτσι λοιπόν τα φρόντισε αυτά σαν να μη ήταν δικά του· διότι η κατοχή όλων εκείνων των πραγμάτων που είναι πολυτελή και πλούσια, είναι ασταθής και αβέβαιη.

6,1 Σκέψου τώρα λοιπόν Σερήνε, αν ένας κλέφτης, ή κακοήθης, ή γείτονας ασυγκράτητος, ή κάποιος πλούσιος που συμπεριφέρεται τυραννικά εκμεταλλευόμενος την δύναμη που του προσφέρει η μοναξιά της μεγάλης ηλικίας, μπορεί να προξενήσει κάποια αδικία σ’ εκείνον, από τον οποίον ο πόλεμος και ο εχθρός και αυτός που έχει σαν επάγγελμά του την σπουδαία αυτήν τεχνική της κυριεύσεως των πόλεων, τίποτε δεν μπόρεσε να του πάρει.

6,2 Ανάμεσα στα σπαθιά που σείονταν παντού, και στα στίφη των στρατιωτών που έκλεβαν, ανάμεσα στις φωτιές και το αίμα και την καταστροφή της πιεζομένης πολιτείας, ανάμεσα στο γκρέμισμα των ναών που κατέπεφταν πάνω στους δικούς τους θεούς αυτών των ναών, για ένα άνθρωπο υπήρξε ειρήνη. Δεν υπάρχει κατόπιν τούτου λόγος να κρίνεις ως παράτολμη την εξαγγελία μου, της οποίας εγώ θα σου δώσω εγγύηση, αν λίγο με πιστεύεις. Δύσκολα βέβαια πιστεύεις ότι τόσο μεγάλη σταθερότητα ή τόση μεγαλοσύνη ψυχής υπάρχει σε άνθρωπο. Αλλά όμως έρχεται ανάμεσά μας αυτός για να πη ότι:

6,3 *«Δεν υπάρχει λόγος να αμφιβάλλεις αν μπορεί άνθρωπος θνητός να υψωθεί πάνω από τα ανθρώπινα, ή αν όντας ο ίδιος ασφαλής βλέπει λύπες, ζημιές, τραύματα και πληγές, μεγάλες αλλαγές των καταστάσεων γύρω του που βρυχώνται και υπομένει με πραότητα τις δυσκολίες και με μετριοφροσύνη τις επιτυχίες, ή αν παραμένει ίδιος και απαράλλαχτος μέσα σε πράγματα αντίθετα μεταξύ τους δίχως να ενδίδει στις πρώτες και να παίρνει θάρρος με τις δεύτερες, ή αν πιστεύει πως τίποτε δεν του ανήκει παρά μόνο ο εαυτός του, και μάλιστα ο εαυτός του ως προς το τμήμα εκείνο που είναι το καλύτερο.*

6,4 *Να λοιπόν που βρίσκομαι εδώ για να σας αποδείξω τούτο, ότι δηλ. τα οχυρωματικά έργα καταβάλλονται με το χτύπημα των πολιορκητικών μηχανών υπό την εξουσία αυτού εδώ του ανατροπέα τόσων πόλεων, και εντελώς*

ξαφνικά το ύψος των πολιορκητικών πύργων υποχωρεί με την κατασκευή υπονόμων και κρυμμένων τάφρων, και αυξάνεται το χώμα για να φτάσει το ύψος υψηλών ακροπόλεων· όμως κανένα μηχανήμα δεν μπορεί να βρεθεί που να ταρακουνήσει μία ψυχή καλά εδραιωμένη.

6,5 Μόλις έχω που σύρθηκα πάνω από τα ερείπια του σπιτιού μου και ξέφυγα τις φωτιές περνώντας μέσα από το αίμα καθώς γύρω παντού αντιφέγγιζαν οι φωτιές• δεν ξέρω ποια τύχη είχαν οι κόρες μου, αν ήταν χειρότερη από την τύχη του κοινού· αν και είμαι μόνος μου και γέρος και τα βλέπω όλα γύρω μου να είναι εχθρικά, εντούτοις ομολογώ ότι τα περιουσιακά μου στοιχεία είναι ακέραια και σώα· κρατώ, έχω στην κατοχή μου ό,τι είχα δικό μου.

6,6 Δεν υπάρχει λόγος να θεωρήσεις εμένα ηττημένο και σένα νικητή• η τύχη σου νίκησε την δική μου τύχη. Δεν ξέρω που βρίσκονται όλα αυτά που είναι ασταθή και μεταβάλλουν τον άνθρωπο• όλα όσα σχετίζονται με δικά μου περιουσιακά στοιχεία βρίσκονται τώρα και θα βρίσκονται και στο μέλλον μαζί μου.

6,7 Αυτοί εδώ οι πλούσιοι έχουν χάσει πατρικές περιουσίες, οι ηδυπαθείς τους έρωτές τους και τις πόρνες που τις απολάμβαναν χάνοντας ένα μεγάλο μέρος από την ντροπή τους, οι φιλόδοξοι έχουν χάσει το βουλευτήριο και την αγορά και τα μέρη εκείνα που τους χρησίμευαν να εξασκούν δημόσια τα ελαττώματά τους. Οι τοκιστές έχασαν τα λογιστικά τους βιβλία, με τα οποία η πλεονεξία κάτω από μία φαινομενική χαρά οραματίζεται πλούτη. Όμως εγώ τα έχω όλα ακέραια και άθικτα. Εμπρός λοιπόν ρώτα όσους κλαίνε και θρηνούν, όσους αντιπαραθέτουν στα βγαλμένα απ' την θήκη τους σπαθιά τα γυμνά τους σώματα για να υπερασπιστούν τα χρήματά τους, αυτούς που ξεφεύγουν από τον εχθρό με γεμάτο τον κόρφο τους».

6,8 Άρα λοιπόν, Σερήνε, σύμφωνα με τούτη την λογική να θεωρείς ότι είναι ολοκληρωμένος αυτός ο άνθρωπος, ότι είναι γεμάτος από ανθρωπισμό και θεϊκές αρετές, ότι τίποτε δεν χάνει. Τα αγαθά του σοφού είναι σταθερά και περιτριγυρισμένα από ακατανίκητα οχυρωματικά έργα. Και μ' αυτά εδώ τα οχυρωματικά έργα του σοφού μη συγκρίνεις τα τείχη της Βαβυλώνας, τα οποία διέσχισε ο Αλέξανδρος, ούτε πάλι τα οχυρωματικά έργα της Καρχηδόνας ή της Νουμιδίας που έπεσαν από ένα και μόνο άνθρωπο, αλλά ούτε το Καπιτώλιο ή την ακρόπολη αυτά εδώ όλα έχουν τα ίχνη των εχθρών. Όμως αυτά που προστατεύουν τον σοφό είναι ασφαλή και από την φωτιά και από τις επιδρομές, δεν παρέχουν στον εχθρό καμία πρόσβαση καθώς είναι υψηλά, ακαταμάχητα, όμοια με τους θεούς.

7,1 Δεν υπάρχει λόγος να πεις, έτσι όπως συνηθίζεις, πως αυτός ο δικός μας ο σοφός δεν βρίσκεται πουθενά. Εμείς αυτό εδώ το στολίδι της ανθρώπινης διάνοιας δεν το πλάθουμε έτσι ώστε να μην αντιπροσωπεύει τίποτε, ούτε πάλι συλλαμβάνουμε μία σπουδαία εικόνα ενός ψεύτικου πράγματος, αλλά παρουσιάσαμε ένα ανθρώπινο τύπο με αυτά ακριβώς τα χαρακτηριστικά που τον διαμορφώνουμε, και έτσι θα τον παρουσιάζουμε στο μέλλον, ίσως βέβαια να τον παρουσιάζουμε σπάνια, και μόνο ένα και μοναδικό ανάμεσα σε μεγάλα χρονικά διαστήματα, διότι όσα είναι σπουδαία και ξεπερνούν τον συνηθισμένο και κοινό τρόπο, δεν γεννιούνται συχνά. Κατά τα λοιπά αυτός εδώ ο Κάτων, από την ανάμνηση του οποίου ξεκίνησε αυτή εδώ η συζήτηση, φοβούμαι μήπως είναι πολύ πιο πάνω από το δικό μας παράδειγμα.

7,2 Τελικά ό,τι προξενεί βλάβη οφείλει να είναι δυνατότερο από αυτό που βλάπτεται· έλα όμως που η αδυναμία δεν είναι ισχυρότερη από την ανδρεία· άρα δεν μπορεί να βλαφθεί ο σοφός. Η αδικία δεν επιχειρείται εναντίον των επιφανών πολιτών, ει μη μόνον εκ μέρους των κατωτέρων στρωμάτων· Και ανάμεσα στους επιφανείς πολίτες υπάρχει μία ειρηνική συμφωνία, ενώ οι κακοί πολίτες είναι επιβλαβείς τόσο για τους καλούς όσο και μεταξύ τους. Κι αν δεν γίνεται να βλαφθεί κάποιος, ει μη μόνον αν είναι πιο αδύναμος, τότε ο κακός είναι όντως πιο ανίσχυρος από τον καλό, και αν η αδικία δεν πρέπει να δημιουργεί φόβο στους καλούς πολίτες, ει μη μόνον από την μεριά εκείνων που είναι ανόμοιοι μ' αυτούς, τότε καμία αδικία δεν γίνεται στον σοφό άνδρα. Και αυτό πλέον δεν χρειάζεται να σου το υπενθυμίζει κανείς, πως δηλ. καλός πολίτης είναι μόνο ο σοφός.

7,3 Θα μπορούσε κάποιος να πη: *‘Αν ο Σωκράτης καταδικάστηκε άδικα, τότε όντως δέχθηκε την αδικία’*. Σ’ αυτό το σημείο πρέπει να καταλάβουμε ότι είναι δυνατόν να συμβεί να κάνη κάποιος μία αδικία εις βάρος μου και εγώ να μην την δεχθώ· έτσι όπως ακριβώς αν κάποιος θα έβαζε στην κατοικία μου στην πόλη το πράγμα που μου πήρε από την κατοικία μου στην εξοχή, εκείνος θα είχε διαπράξει κλοπή, εγώ όμως δεν θα είχα χάσει τίποτε.

7,4 Είναι δυνατόν κάποιος να γίνει επιβλαβής για τους άλλους, ακόμη κι αν δεν έχει προξενήσει καμία βλάβη. Αν ένας κοιμηθεί με την σύζυγό του σαν να κοιμόταν με μία άλλη θα είναι μοιχός, ακόμη και στην περίπτωση που εκείνη, η άλλη, δεν έχει διαπράξει ποτέ της μοιχεία. Κάποιος μου έδωσε δηλητήριο, αλλά αυτό επειδή ανακατεύτηκε με φαγητό έχασε την δύναμή του· αυτός εδώ ο άνθρωπος έκανε τον εαυτό του εγκληματία δίνοντας το δηλητήριο, παρά το γεγονός ότι δεν προξένησε ζημιά. Σε καμία περίπτωση δεν είναι λιγότερο ληστής όποιου το βέλος αποκρούστηκε από το ένδυμα που βρήκε απέναντί του. Όλα τα εγκλήματα είναι ήδη ολοκληρωμένα πριν από τα αποτελέσματα των πράξεων, στον βαθμό που έχουν γίνει αρκετά σφάλματα.

7,5 Ορισμένες δραστηριότητες είναι τέτοιας φύσεως και συνδέονται με μία τέτοια αμοιβαιότητα, ώστε η πρώτη να μπορεί να υπάρχει και χωρίς την δεύτερη, όμως η δεύτερη να μη μπορεί να υπάρχει δίχως την πρώτη. Ότι λέω θα επιχειρήσω να το κάνω πρόδηλο. Μπορώ να κινώ τα πόδια μου ώστε να μη τρέχω, όμως δεν μπορώ να τρέχω έτσι ώστε να μη κινώ τα πόδια μου. Μπορώ να μη κολυμπώ, ακόμη κι αν βρίσκομαι μέσα στο νερό, όμως αν κολυμπώ δεν μπορώ να μη βρίσκομαι μέσα στο νερό.

7,6 Σ’ αυτήν την κατηγορία ανήκει κι αυτό για το οποίο συζητάμε· δηλ. αν δέχθηκα την αδικία, τότε είναι ανάγκη αυτή να έχει γίνει, αν όμως έχει γίνει δεν είναι ανάγκη εγώ να την έχω δεχθεί. Πολλά πράγματα μπορούν να τύχουν που να δίνουν αφορμή για αδικία. Όπως κάποια τυχαία σύμπτωση μπορεί να κατεβάσει ένα χέρι προτεταμένο, και να κάνει να αλλάξουν πορεία βέλη που έχουν ριχθεί, έτσι ακριβώς ένα γεγονός μπορεί να απωθήσει αδικίες οποιασδήποτε μορφής και να τις αποδυναμώσει, ώστε και να έχουν πραγματοποιηθεί και να μη έχουν γίνει δεκτές.

8,1 Επίσης η δικαιοσύνη δεν μπορεί να πάθη τίποτε το άδικο, καθώς δεν συνυπάρχουν πράγματα αντίθετα· αντιθέτως η αδικία δεν μπορεί να γίνει παρά μόνο με άδικο τρόπο, άρα δεν μπορεί να γίνει αδικία στον σοφό. Δεν υπάρχει λόγος να απορείς, αν κανείς δεν μπορεί να κάνη κακό σ’ εκείνον· στην ουσία κανείς δεν μπορεί ούτε και καλό να του κάνη. Στον σοφό δεν λείπει τίποτε που να μπορεί να το πάρει σαν δώρο, και ένας κακός δεν μπορεί να προσφέρει τίποτε το αξιόλογο για τον σοφό, διότι ένας άνθρωπος οφείλει να έχει πριν δώσει, έλα όμως που ο κακός δεν έχει τίποτε το οποίο ο σοφός να χαρεί που έρχεται σ’ αυτόν τον ίδιον.

8,2 Άρα δεν μπορεί κανείς τον σοφό ούτε να τον βλάψει ούτε να τον ωφελήσει, διότι τα θεϊκά πράγματα ούτε επιθυμούν να βοηθούνται ούτε μπορούν να βλαφθούν, αντιθέτως ο σοφός στέκεται σαν γείτονας και συγγενείς με τους θεούς, όμοιος με θεό, αν εξαιρέσει κανείς την θνησιμότητά του. Επειδή όμως ο σοφός στηρίζεται και κατευθύνεται σ’ αυτά τα θεϊκά πράγματα που είναι σπουδαία, έχουν τάξη, δεν ξέρουν τι θα πη φόβος, που κυλούν με μία όμοια και αρμονική πορεία, που είναι ασφαλή, καλοπροαίρετα, γεννημένα για το κοινό καλό, που είναι σωτήρια και για τον ίδιον και για τους άλλους, γι’ αυτό δεν θα επιδίωξη πράγματα ταπεινά, και ούτε θα κλάψει για κάτι.

8,3 Όποιος στηριζόμενος στην λογική βαδίζει με μία θεϊκή συνείδηση μέσα στα τα καθημερινά συμβάντα, δεν έχει μέρος διαθέσιμο για να δεχθεί την αδικία· και μήπως νομίζεις ότι μιλώ μόνο για την αδικία εκ μέρους των ανθρώπων; μα ούτε και εκ μέρους της τύχης, η οποία όσες φορές συγκρούστηκε με την αρετή, ουδέποτε ανεδείχθη ισοδύναμη. Αν αυτό το πάρα πολύ σπουδαίο γεγονός μετά από το οποίο ούτε οι οργισμένοι νόμοι ούτε οι αυστηρότατοι δεσπότες έχουν τίποτε για να μας απειλήσουν, στο οποίο η τύχη δαπανά όλη της την δύναμη, το δηχθούμε με ηρεμία και κατανόηση, και μάθουμε ότι ο θάνατος δεν είναι κάτι το κακό, και ότι απ’ αυτόν

δεν προέρχεται καμία αδικία, πολύ ευκολότερα θα ανεχτούμε όλα τα υπόλοιπα, βάσανα και λύπες, ατιμίες, αλλαγές στην διαμονή μας, την ορφάνια, τον χωρισμό, πράγματα τα οποία ακόμη κι αν συμβεί να περικυκλώσουν τον σοφό, δεν τον καταποντίζουν, πόσο μάλλον να τον λυπήσουν μεμονωμένες πιέσεις. Και αν υπομένει με ανεκτικότητα τις αδικίες της τύχης, πόσο μάλλον τις αδικίες από ανθρώπους ισχυρούς, για τους οποίους γνωρίζει καλά ότι είναι εξαρτήματα της τύχης.

9,1 Κατόπιν τούτου ο σοφός ακλουθώντας την ίδια τακτική, τα ανέχεται όλα όπως τα κρύα του χειμώνα και την αστάθεια του καιρού, όπως τον πυρετό και τις αρρώστιες και αλλά τυχαία συμπτώματα, και για κανένα δεν έχει τόσο καλή γνώμη ώστε να πιστεύει πως αυτός έχει κάνει κάτι κατόπιν περισκεψέως, πράγμα που μόνο σ' ένα σοφό άνθρωπο υπάρχει. Χαρακτηριστικό όλων των άλλων δεν είναι η περίσκεψη πριν την πράξη, αλλά οι απάτες, οι ενέδρες, οι άφρονες κινήσεις της συνειδήσεως, τις οποίες ο σοφός τις συγκαταλέγει στα τυχαία γεγονότα• όμως κάθε τυχαίο γεγονός μαίνεται γύρω από εμάς τους Στωικούς και μάλιστα χωρίς αντίκρισμα.

9,2 Αυτό λοιπόν κάτσε και σκέψου, ότι υλικό για τις αδικίες υπάρχει σε μεγάλη ποσότητα στα θέματα εκείνα μέσω των οποίων κάποιοι επιδιώκουν να μας βάλουν σε κίνδυνο, όπως ακριβώς τόσες και τόσες παράνομες επιθέσεις συμβαίνουν ανάμεσα στους πολίτες είτε εξ αιτίας κάποιου κατηγορού που είναι βαλτός, είτε εξ αιτίας κάποιας κατηγορίας που είναι ψεύτικη, είτε εξ αιτίας κάποιου μίσους των ισχυρών που το έχουν ερεθίσει εναντίον μας. Υπάρχει και μία άλλη συχνή αδικία, αν χαθεί το οικονομικό κέρδος ενός αντικειμένου ή κάποιο πράγμα αξίας που το είχε για πολύ χρόνο, αν μία κληρονομιά που αποκτήθηκε με πολύ κόπο αλλάξει κάτοχο ή η εύνοια μιας επικερδούς οικίας αποσυρθεί. Αυτά τα αποφεύγει ο σοφός, ο οποίος δεν έχει μάθει να ζει ούτε με όνειρα ούτε με φόβους.

9,3 Πρόσθεσε επιπλέον το γεγονός ότι κανείς δεν δέχεται την αδικία χωρίς να έχει μία μεταβολή στην σκέψη του, αλλά αναταράσσεται και μόνο με την ιδέα της, έλα όμως που δεν έχει τέτοιες αναταραχές ο άνθρωπος που έχει αποτραβηχτεί από τα σφάλματα, αυτός που ελέγχει τον εαυτό του και την βαθεία και ατάραχη ηρεμία. Διότι αν ένα οιονδήποτε άνθρωπο τον αγγίζει η αδικία, τότε και τον αναστατώνει και τον διεγείρει• έλα όμως που ο σοφός δεν έχει μέσα του θυμό, τον οποίον διεγείρει η εικόνα της αδικίας, και δεν θα ήταν δυνατόν να διώξει τον θυμό από μέσα του με άλλο τρόπο, παρά μόνο διώχνοντας μαζί και την αδικία, για την οποίαν γνωρίζει ότι δεν μπορεί να συμβεί στον ίδιο. Ως εκ τούτου νοιώθει υπερήφανος και ευτυχής, και βρίσκεται σε περίοπτη θέση με μία συνεχή χαρά• παρ' όλα αυτά δεν συμπαρασύρεται σε αντιπαράθεση με ζημιές που του προξενούν καταστάσεις και άνθρωποι με αποτέλεσμα η ίδια η αδικία να του είναι προς όφελος, μέσω της οποίας δοκιμάζει τον εαυτό του και ελέγχει την αρετή του.

9,4 Ας αντιμετωπίσουμε λοιπόν, σας παρακαλώ, ευλαβικά αυτήν την πρόταση, και ας σταθούμε δίπλα της με δίκαιη και την ψυχή και με τα αυτιά για όση ώρα ο σοφός βγαίνει ανέπαφος μέσα από την αδικία. Και τίποτε δεν αφαιρείται από την δική σας την ακολασία ή από τα αρπακτικά σας αισθήματα, ή από την τυφλή σας αφροσύνη και την υπερηφάνεια• ο σοφός επιζητεί αυτήν την ελευθερία την στιγμή που τα ελαττώματά σας είναι ανέπαφα. Δεν ενεργούμε ώστε να μην επιτραπεί σε σας να αδικείτε, αλλά ώστε ο σοφός να διώχνει μακριά τις αδικίες και να τις αποκρούει με την υπομονή του και την μεγαλοσύνη της ψυχής του.

9,5 Με μία παρόμοια τακτική πολλοί νίκησαν στους ιερούς αγώνες με το να κουράσουν με την ακλόνητη υπομονή τα χέρια αυτών που τους χτυπούσαν• να πιστευες λοιπόν ότι ο σοφός κατάγεται από μία τέτοια κατηγορία ανθρώπων, ότι ανήκει σ' αυτούς οι οποίοι με την μακρά και σταθερή εξάσκηση του να αντέχουν και να καταπονούν την σκληρότητα έχουν αντιμετωπίσει την εχθρική δύναμη όλων.

10,1 Επειδή το πρώτο τμήμα το έχουμε διεξέλθει, ας πάμε στο επόμενο, μέσω του οποίου θα αποκρούσουμε την 'ύβρη' χρησιμοποιώντας κάποια στοιχεία προσωπικά, με τα περισσότερα όμως να είναι κοινά σε όλους.

Η ‘ύβρη’ είναι λιγότερο σημαντική από την αδικία για την οποία ‘ύβρη’ μπορούμε περισσότερο να διαμαρτυρόμαστε παρά να ασκούμε ένδικα μέσα, και την οποία οι νόμοι δεν θεωρούν ότι είναι άξια για ποινή.

10,2 Το πάθος αυτό το κινεί η μικρότητα της ψυχής, επειδή συμπαρασύρεται από μία κουβέντα που φτιάχτηκε έτσι ώστε να είναι ατιμωτική: ‘αυτός σήμερα δεν με δέχθηκε, ενώ άλλους τους δεχόταν’, και ‘τα δικά μου τα λόγια είτε τα απέκρουσε με εγωισμό είτε τα χλεύασε φανερά’, και ‘δεν με έβαλε να καθίσω στο μεσαίο κάθισμα, αλλά στο τελευταίο’, και αλλά ακόμη λόγια της ίδιας λογικής, τα οποία τι να τα ονομάσω αν όχι διαμαρτυρίες μιας ψυχής που είναι σε κατάσταση ζάλης; Αυτές τις ατιμωτικές κουβέντες τις σκέπτονται άνθρωποι ευαίσθητοι και οικονομικά ευκατάστατοι, γιατί δεν περισσεύει χρόνος να κάνη τέτοιου είδους παρατηρήσεις εις βάρος του ο άνθρωπος εκείνος στην ζωή του οποίου συμβαίνουν πιο δυσάρεστες καταστάσεις.

10,3 Από την υπερβολική απραξία κάποιες φύσεις είτε γιατί είναι από γεννήσεως αδύναμες και θηλυπρεπείς, είτε γιατί δεν τις έχει αδικήσει ποτέ κανείς σοβαρά και γι’ αυτό είναι αλαζονικές, ταραζούνται με αυτές τις ‘ύβρεις’, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων υπάρχει διότι το θύμα τις ερμήνευσε λανθασμένα. Κατόπιν τούτου οποίος επηρεάζεται από φραστικές επιθέσεις δείχνει προς τα έξω πως δεν έχει καθόλου φρόνηση, αλλά ούτε και εμπιστοσύνη στον εαυτό του• διότι χωρίς καθόλου να σκεφτεί θεωρεί τον εαυτό του θιγμένο, και αυτό το δάγκωμα συμβαίνει μαζί με ένα ευτελισμό της ψυχής εκείνου που καταπιέζει τον εαυτό του και μειώνεται. Εξαιρεση αποτελεί ο σοφός που δεν καταφρονείται από κανένα, έχει επίγνωση της δικής του μεγαλοσύνης και διαμνηύει στον εαυτό του πως κανείς δεν έχει δικαίωμα πάνω του, και όλες αυτές τις σκέψεις, τις οποίες θα έλεγα όχι βέβαια διαταραχές του πνεύματος, αλλά πνευματικές οχλήσεις, δεν τις καταπολεμά, αλλά ούτε καν που τι νοιώθει.

10,4 Αλλά είναι εκείνα που πλήττουν τον σοφό, παρά το γεγονός ότι δεν τον καταστρέφουν, όπως ο πόνος και η αδυναμία του σώματος ή απώλεια φίλων και παιδιών και η δυστυχία της πατρίδος που φλέγεται από τον πόλεμο. Αυτά παραδέχομαι ότι ο σοφός τα νοιώθει, δεν αποδίδουμε βλέψεις στον σοφό την σκληρότητα της πέτρας ή του σιδήρου. Δεν υπάρχει αρετή για την οποία να πιστέψεις ότι είναι εντελώς αναίσθητη. Και θέλεις να μάθεις τι σημαίνει αυτό; ότι πράγματι ο σοφός δέχεται κάποιες επιθέσεις, αλλά ό,τι δέχεται το νικά και το θεραπεύει και το καταστέλλει• προκειμένου όμως για αυτές εδώ τις ύβρεις και τις προσβολές, που είναι πράγματα λιγότερο σημαντικά, δεν τις νοιώθει, ούτε απέναντι τους χρησιμοποιεί την συνήθη εκείνη αρετή με την οποία υπομένει τα δύσκολα, αλλά είτε δεν τις παρατηρεί, είτε τις θεώρει άξιες για γέλια.

11,1 Συν τοις άλλοις καθώς το μεγαλύτερο μέρος των ύβρεων το κάνουν άνθρωποι εγωιστές, υπερήφανοι, και εκείνοι που συμπεριφέρονται με άσχημο τρόπο όταν είναι χαρούμενοι, ο σοφός γνωρίζει με ποιόν τρόπο να απηφήσει αυτό το διογκωμένο πάθος, δηλ. την πιο ωραία αρετή από όλες, την μεγαλοψυχία του• αυτή παραβλέπει ο,τιδήποτε είναι αυτής της μορφής, όπως παραβλέπει τις άδειες μορφές των ονείρων, και τις νυχτερινές εικόνες που δεν έχουν τίποτε το αυθεντικό και το αληθινό.

11,2 Συγχρόνως ο σοφός συλλογίζεται τούτο, πως δηλ. όλοι οι άνθρωποι γύρω του είναι πολύ κατώτεροι, ώστε να τολμούν να περιφρονούν πράγματα αρκετά ανώτερα. Η ‘ύβρις’ οφείλει την ύπαρξή της σε μία καταφρόνηση, διότι κανείς δεν βλέπει κανένα με ένα τόσο σοβαρό αδίκημα παρά μόνο κάποιον τον οποίον έχει καταφρονήσει• έλα όμως που κανείς δεν καταφρονεί τον μεγαλύτερο και καλύτερο, έστω κι αν κάνη κάτι το οποίο συνηθίζουν οι καταφρονούντες. Διότι και τα παιδιά χτυπούν το πρόσωπο των γονέων, αλλά και τα νήπια ανακατεύουν και τραβούν τα μαλλιά της μητέρας τους και τα περιβάλλουν με σάλια και γυμνώνουν στην θέα των δικών τους ανθρώπων μέρη του σώματος που πρέπει να είναι καλυμμένα, και δεν φείδονται λέξεων περισσότερο αισχρών, κι όμως τίποτε απ’ αυτά δεν αποκαλούμε προσβολή. Θέλετε τον λόγο; Διότι όποιος τα κάνει αυτά δεν έχει την δυνατότητα να προσβάλλει.

11,3 Αυτός ο λόγος ακριβώς είναι που η υβριστική αστειότητα των δούλων μας απέναντι στους κυρίους τους μας κάνει και διασκεδάζουμε, των οποίων δούλων η θρασύτητα με ένα τέτοιο τρόπο δημιουργεί 'θεσμό' για τον εαυτό της απέναντι στους συνδαιτυμόνες, αν ξεκινήσει πρώτα από τον ίδιο τον αφέντη του δούλου• και όσο καταφρονητικός είναι κάποιος έτσι ακριβώς υπερβολικά αχαλίνωτη είναι και η έκφρασή του. Ορισμένοι γι' αυτόν τον λόγο εμπορεύονται μικρά παιδιά δούλους που είναι θρασείς, και οξύνουν την αναίδειά τους και τα έχουν κάτω από την εξουσία ενός κυρίου, τα οποία βγάζουν προς τα έξω πολλές πράξεις αναίδειας κατ' εντολή, και δεν τις αποκαλούμε αυτές ύβρεις, αλλά εξυπνάδες• τι μεγάλη όμως παραφροσύνη είναι με τα ίδια ακριβώς πράγματα άλλοτε να χαιρόμαστε, κι άλλοτε να θυμώνουμε, και όταν μας λέει κάτι ο φίλος μας να το θεωρούμε κακοήθεια, ενώ όταν το λέει ένας μικρός δούλος να το θεωρούμε αστεία προσβολή;

12,1 Οποία διάθεση έχουμε εμείς απέναντι στα παιδιά, αυτήν έχει ο σοφός απέναντι σ' όλους εκείνους στους οποίους ακόμη και μετά την νεότητα και μετά τα άσπρα μαλλιά στο κεφάλι υπάρχει η παιδικότητα. Ή μήπως έχουν κάνει καμία μεγαλύτερη πρόοδο εκείνοι στους οποίους υπάρχουν κακίες της ψυχής και τα σφάλματά τους έχουν αυξηθεί στο έπακρον, παρά το γεγονός ότι τόσο πολύ διαφέρουν από τα παιδιά στο ύψος και στο μέγεθος του σώματος, καθώς είναι σ' όλα τα αλλά εξ ίσου ασταθείς και αβέβαιοι, αφού επιδιώκουν τις ηδονές χωρίς διακρίσεις, τρομοκρατημένοι και καθησυχασμένοι όχι με την νουθέτηση, αλλά με την φοβέρα;

12,2 Ως εκ τούτου λοιπόν δεν θα μπορούσε να πη κανείς πως υπάρχει καμία διαφορά ανάμεσα στους μεγάλους και τα παιδιά ως προς το ότι αυτά ζητούν με απληστία είτε αστραγάλους είτε καρύδια είτε αν είναι για χρήματα πενταροδεκάρες, ενώ αυτοί θέλουν το χρυσάφι και το ασημί όλου του κόσμου• ως προς το ότι αυτά αναμεταξύ τους προσποιούνται τους άρχοντες, και είτε κάνουν πως φορούν την πορφυρή τήβεννο ή τα διάσημα της εξουσίας ή ότι ανεβαίνουν στο πολιτικό βήμα, ενώ αυτοί τα ίδια πράγματα τα παίζουν στα σοβαρά στο πεδίο του Άρεως, στην αγορά και στο βουλευτήριο• ως προς το ότι αυτά σηκώνουν ομοιώματα σπιτιών στις παραλίες με την συσσώρευση άμμου, ενώ αυτοί λες και κάνουν κάτι σπουδαίο που ασχολούνται με την κατασκευή τούβλων και τοίχων καθώς και σκεπών, θέτουν σε κίνδυνο αυτά που έχουν ανακαλυφθεί για να μας προστατεύουν. Έτσι τα ίδια σφάλματα εντοπίζονται σε μικρούς και μεγάλους, αλλά σε διαφορετικά και πιο σοβαρά θέματα.

12,3 Κατόπιν τούτου ο σοφός έχει κάθε λόγο τις ύβρεις των μεγάλων να τις δέχεται σαν αστεία, και κάποτε τους συνεντίζει με τιμωρίες και ποινές σαν να είναι παιδιά, όχι διότι δέχτηκε μία αδικία, αλλά διότι αυτοί έκαναν μία αδικία, και για να σταματήσουν να κάνουν• γενικά επειδή ακολουθείται η ίδια λογική, επίσης τα άγρια ζώα δαμάζονται με την μαστίγωση, και δεν εξοργιζόμαστε μ' αυτά κάθε φορά που αρνούνται τον ιππέα, αλλά τραβάμε τα χαλινάρια, για να νικήσει ο πόνος την απειθείά τους. Έτσι λοιπόν αυτό το θέμα που στέκεται εμπρός μας θα το μάθεις σε κάθε του λεπτομέρεια, δηλ. 'για ποιον λόγο, αν ο σοφός δεν δέχεται καμία αδικία ούτε 'ύβρη', τιμωρεί αυτούς που τις έκαναν;'. Διότι δεν παίρνει εκδίκηση για τον εαυτό του, αλλά αυτούς διορθώνει.

13,1 Ποιος είναι τελικά ο λόγος για τον οποίον αντιθέτως δεν πιστεύεις πως ο σοφός έχει μία τόσο μεγάλη δύναμη ψυχής, την στιγμή που μπορείς την ίδια δύναμη να την δεις και σ' άλλους ανθρώπους χωρίς όμως να εξυπηρετεί τις ίδιες ανάγκες; Γιατί ποιος γιατρός εξοργίζεται μ' ένα φρενοβλαβή ασθενή του; Ποιος πάλι προσβάλλεται με τα άσχημα λόγια ενός ανθρώπου εμπύρετου που δεν μπορεί να πει κάτι το κρύο;

13,2 Ο σοφός αυτήν την συμπεριφορά έχει απέναντι σε όλους, την οποίαν έχει ο γιατρός προς τους ασθενείς του, καθώς των οποίων ασθενών δεν θεωρεί προσβλητικό ούτε τα γεννητικά τους όργανα να ακουμπήσει, αν αυτά χρειάζονται μία θεραπεία, ούτε να δη τα περιττώματά τους και τα ούρα τους, ούτε πάλι να δεχθεί κατηγορίες από ανθρώπους που μαίνονται σαν τρελοί. Ο σοφός γνωρίζει ότι όλοι αυτοί που τριγυρίζουν καλοντυμένοι μέσα στα πορφυρά χρώματα, που έχουν δύναμη μέσα στο βήμισό τους, είναι εντελώς ανόητοι, καθώς δεν

τους βλέπει διαφορετικά παρά σαν ασθενείς σε κατάσταση παραφροσύνης. Ως εκ τούτου ούτε καν εκνευρίζεται, αν αυτοί αποτολμήσουν κάτι περισσότερο απρεπές εναντίον του γιατρού τους στην αρρώστια τους, και με οποία κριτήρια αξιολογεί ως εντελώς ασήμαντα τα προτερήματά τους, με τα ίδια ακριβώς κρίνει ως ασήμαντα τα μειονεκτήματά τους.

13,3 Όπως ο σοφός δεν πρόκειται να χαρεί αν του δείξει σεβασμό ένας ζητιάνος, ή πάλι δεν θα θεωρήσει ως ύβρη την περίπτωση που ένας εκπρόσωπος της κατωτέρας κοινωνικής τάξεως δεν θα του ανταποδώσει ένα χαιρετισμό παρά το γεγονός ότι ο σοφός τον χαιρέτισε εκείνον, με την ίδια λογική ακριβώς δεν πρόκειται να κοιτάξει ψηλά αν αυτόν πολλοί πλούσιοι τον κοιτάζουν με ενδιαφέρον γιατί γνωρίζει ότι αυτοί σε τίποτε δεν διαφέρουν από τους ζητιάνους, στην πραγματικότητα είναι σε πιο άθλια θέση, καθώς στους ζητιάνους λείπουν λίγα, ενώ στους πλούσιους πολλά, και πάλι δεν θα ταραχθεί αν ο βασιλιάς των Μήδων ή ο Άτταλος της Ασίας αυτόν τον ίδιον, δηλ. τον σοφό, ενώ τους χαιρετά εκείνους, θα τον προσπεράσουν με σιωπή ή με μία έκφραση υπερήφανη. Γνωρίζει καλά ότι δεν υπάρχει λόγος να ζηλέψει με πάθος την θέση ενός τέτοιου ανθρώπου περισσότερο απ' ό,τι την θέση ενός άλλου, που του έλαχε η υποχρέωση μέσα σε μία μεγάλη οικογένεια να συγκρατεί τους αρρώστους και τους παράφρονες.

13,4 Μήπως όμως θα φέρω βαρέως το γεγονός ότι δεν θα με φωνάξει με το όνομά μου ένας απ' αυτούς που εργάζονται γύρω από τον ναό των Διοσκούρων αγοράζοντας και πουλώντας φτηνούς δούλους, των οποίων τα καταλύματα είναι γεμάτα από πλήθος άχρηστων υπηρετών; Απ' ό,τι πιστεύω όχι! Γιατί τι καλό έχει πάνω του εκείνος που κάτω απ' αυτόν τον ίδιον δεν βρίσκεται κανείς παρά μόνο οι άχρηστοι; Έτσι λοιπόν όπως ο σοφός αδιαφορεί για την οποία κόσμια ή απρεπή συμπεριφορά εκείνου, έτσι ακριβώς αδιαφορεί και για την κόσμια ή απρεπή τακτική του βασιλιά. *Έχεις υπό την εξουσία σου Πάρθους, Μήδους, Βακτριανούς, όμως αυτούς τους συγκρατείς με τον φόβο, όμως εξ αιτίας αυτών δεν σου τυχαίνει να ξεκουράζεσαι από τον πόλεμο, τους έχεις σφοδρούς εχθρούς, έτοιμους να πουληθούν, που ψάχνουν για ένα νέο βασιλιά'.*

13,5 Έτσι λοιπόν ο σοφός δεν συγκινείται από την ύβρη κανενός, γιατί μπορεί φυσικά όλοι αυτοί μεταξύ τους να διαφέρουν, όμως ο σοφός αυτούς τους θεωρεί όλους όμοιους εξ αιτίας της ίδιας ανοησίας τους. Διότι αν ο σοφός θα έχει κατέβη κοινωνικά έστω και μία φορά σε σημείο που να συγκινείται είτε από την αδικία είτε από την ύβρη, δεν θα έχει την δυνατότητα ποτέ πια να είναι ασφαλής* έλα όμως που η ασφάλεια είναι το κατάλληλο χάρισμα του σοφού. Και ο σοφός δεν θα ενεργήσει έτσι ώστε με το να επιδεχθεί πως του έγινε μία ύβρις να δώσει αξία σ' εκείνον που του την προξένησε, διότι κατ' ανάγκη απ' όποιον κάποιος τυχόν στενοχωρείται να προσβάλλεται, χαιρείται να θαυμάζεται.

14,1 Τόση μεγάλη παραφροσύνη χαρακτηρίζει ορισμένους ώστε να πιστεύουν ότι μπορεί να τους συμβεί μία προσβολή εκ μέρους μιας γυναίκας. Τι σημασία έχει πόσο πλούσια την θεωρούν, πόσους μεταφορείς για την κλίνη της θεωρούν ότι έχει, πόσο πιστεύουν ότι έχει στολισμένα τα αυτιά της, πόσο νομίζουν ότι είναι αναπαυτική η φορητή πολυθρόνα της; Αυτή δεν παύει να είναι ένα ζώο παρανοϊκό, και μάλιστα αν δεν έχει προστεθεί γνώση και καλλιέργεια, άγριο, που δεν ελέγχει τις επιθυμίες του. Ορισμένοι στενοχωρούνται που έχουν προσβληθεί από ένα κομμωτή, και την σκληρότητα ενός θυρωρού την αποκαλούν ύβρη, όπως επίσης τον εγωισμό του κήρυκα ή την υπεροψία του υπηρέτη. Πόσο πρέπει να γελάσει κανείς μ' αυτά εδώ, με πόση ηδονή πρέπει να γεμίσει την ψυχή του σε σχέση με την ταραχή που επιφέρουν τα λάθη των άλλων, εκείνος που βλέπει την δική του ησυχία.

14,2 *«Μα τι τέλος πάντων; Ο σοφός δεν θα προχωρήσει στις πόρτες εκείνες που τις φυλάει ένας σκληρός θυρωρός;»* Αυτός πράγματι, αν προκύψει μία ανάγκη, θα κάνει μία δοκιμή, και αυτόν, οποίος θα είναι, σαν να πρόκειται για άγριο σκύλο πετώντας του τροφή θα τον ηρεμήσει και δεν θα λυπηθεί να ξοδέψει κάτι ώστε να περάσει το κατώφλι, επειδή σκέφτεται ότι και σε ορισμένες γέφυρες δίνεται κάτι προκειμένου να περάσει κανείς. Κατόπιν τούτου ο σοφός θα δώσει ένα δώρο σ' αυτόν, οποίος θα είναι εκείνος που πιθανόν να εξασκεί αυτό το

δημόσιο επάγγελμα του να προσφώνει τους επισκέπτες, γιατί γνωρίζει καλά πως ό,τι ποιείται αγοράζεται με το χρήμα. Είναι μικρόψυχος εκείνος που τον ευχαριστεί το γεγονός ότι τα είπε έξω από τα δόντια σ' ένα θυρωρό, ότι του έσπασε την βέργα, ότι πήγε στον αφέντη του και ζήτησε το δέρμα του. Καθίστα τον εαυτό του αντίπαλο όποιος μπαίνει στην διαδικασία του συναγωνισμού, και προκειμένου να νικήσει τον αντίπαλο, έχει ήδη εξισωθεί μαζί του.

14,3 *«Ναι, αλλά αν τον σοφό τον χαστουκίσουν, τι θα κάνει;»* Ό,τι και ο Κάτων, όταν τον χτύπησαν στο πρόσωπο• αυτός δεν εξεμάνη, δεν εκδικήθηκε την αδικία, ούτε βέβαια την συγχώρεσε, αλλά αρνήθηκε την ύπαρξή της. Δεν την αποδέχθηκε, επειδή ήταν πολύ πιο μεγαλόψυχος από ό,τι αν την είχε συγχωρέσει.

14,4 Δεν θα παραμείνουμε για πολύ σ' αυτό το σημείο, διότι ποιός αγνοεί ότι κανένα πράγμα από αυτά τα οποία τα πιστεύουν οι άνθρωποι ως άσχημα ή καλά δεν φαίνεται στον σοφό μ' αυτόν ακριβώς τον τρόπο όπως σ' όλους τους ανθρώπους; Δεν υπολογίζει τι κρίνουν οι άλλοι άνθρωποι ως αισχρό και άθλιο, ούτε βαδίζει εκεί όπου και οι υπόλοιποι, αλλά όπως τα άστρα κάνουν μία πορεία αντίθετη μ' αυτήν του ουρανού, έτσι ακριβώς κι αυτός βαδίζει αντίθετα με την άποψη όλων των ανθρώπων.

15,1 Κατόπιν τούτου σταματήστε να λέτε: *«Δεν θα δεχθεί λοιπόν ο σοφός την αδικία, αν τον χτυπήσουν, αν του βγάλουν το μάτι; Δεν θα δεχθεί καμία ύβρη, αν διασυρθεί μέσα στην αγορά με το υβρεολόγιο των αισχρολόγων; Αν σε ένα βασιλικό δείπνο διαταχθεί να πάρει θέση κάτω από το τραπέζι και να φάει μαζί με τους δούλους που έχουν επιλεγεί για υπηρεσίες ταπεινές; Αν υποχρεωθεί να υπομείνει κάτι άλλο από αυτά τα οποία μπορούν να επινοούνται και που είναι ενοχλητικά σε χαρακτήρες με ευγενικό σεβασμό;»*

15,2 Σε οποιονδήποτε βαθμό ή έκταση κι αν θα έχουν φτάσει αυτές οι ενοχλήσεις, θα είναι της ίδιας φύσεως: αν δεν θα τον αγγίζουν οι μικρές προσβολές, σίγουρα ούτε και οι μεγάλες• αν δεν τον αγγίζουν οι λίγες, τότε σίγουρα ούτε και οι πολλές. Όμως εξ αιτίας της δικής σας αδυναμίας κάνετε μία υπόθεση για φύσεις γενναίες, και αφού έχετε υπολογίσει τον βαθμό στον οποίον νομίζετε εσείς ότι μπορείτε να δείξετε αντοχή και υπομονή, βάζετε κατόπιν το όριο της υπομονής του σοφού λίγο πιο πέρα. Η αρετή όμως του σοφού θέτει αυτό το όριο αντοχής σε κάποια άλλη διάσταση του κόσμου, ένα όριο που δεν έχει καμία σχέση με σας.

15,3 Ψάξε να βρεις καταστάσεις δύσκολες και ανυπόφορες κι ανήκουστες, και που πρέπει να τις αποφεύγει κανείς να τις βλέπει• ο σοφός δεν θα καταβληθεί από την συγκέντρωση αυτών των καταστάσεων και με οποία διάθεση θα αντισταθεί στην κάθε μία από μόνη της, με την ίδια ακριβώς θα αντισταθεί σ' όλες αυτές μαζί. Όποιος ισχυρίζεται ότι τούτο είναι υποφερτό και τούτο ανυπόφορο για τον σοφό, και κρατάει την μεγαλοσύνη της ψυχής εκείνου μέσα σε καθορισμένα όρια, ενεργεί εσφαλμένα• η τύχη μας καταβάλλει, αν δεν την καταβάλλουμε εμείς συνολικά.

15,4 Μη πιστέψεις ότι αυτή η αδιαλλαξία είναι χαρακτηριστικό μόνο του Στωικισμού, διότι το είπε και ο Επίκουρος, τον οποίος εσείς επικαλείσθε ως προστάτη της ησυχίας σας, και πιστεύετε ότι εκείνος επιτάσσει κάθε τι το ήπιο, το ανέμελο και ό,τι οδηγεί στην ηδονή: *«σπανίως παρεμβάλλεται η τύχη στον σοφό»* Τι περίπου αντρίκιο λόγο είπε! Θέλεις τώρα εσύ να μιλήσεις λίγο πιο γενναία, και να την πάρεις αυτήν την τύχη εντελώς από μπροστά του;

15,5 Το σπίτι του Στωικού σοφού είναι στενό, χωρίς περιποίηση, χωρίς θόρυβο, χωρίς άλλες κατασκευές, το σπίτι αυτό δεν επιτηρείται από κανένα θυρωρό που βάζει σε τάξη το πλήθος των επισκεπτών με μία δουλική υπεροψία, αλλά μέσα από αυτό το άδειο κατώφλι και απαλλαγμένο από φύλακες της πόρτας η τύχη δεν έχει καμία δίοδο• γνωρίζει αυτή ότι δεν έχει θέση εκεί, όπου τίποτε από τα δικά της δεν υπάρχει.

16,1 Διότι αν ο Επίκουρος, που ικανοποιεί μονομερώς την σάρκα του, αντιστέκεται απέναντι στην αδικία, ποιο πράγμα προκειμένου για μας τους Στωικούς μπορεί να φαίνεται απίστευτο ή ότι ξεπερνά τα μέτρα της ανθρώπινης φύσεως; Ο Επίκουρος ισχυρίζεται ότι οι αδικίες είναι υποφερτές από τον σοφό, εμείς λέμε ότι για τον σοφό δεν υφίστανται αδικίες.

16,2 Και δεν υπάρχει λόγος να ισχυρίζεσαι ότι αυτή η άποψή μας αντιστρατεύεται την πραγματικότητα• δεν αρνούμαστε ότι είναι μία κατάσταση δυσάρεστη ο σοφός να μαστιγώνεται, να σπρώχνεται ή να του αφαιρούν ένα μέλος του σώματός του, όμως όλες αυτές οι καταστάσεις αρνούμαστε ότι συνθέτουν αδικία. Δεν αφαιρούμε από όλες αυτές τις καταστάσεις την αίσθηση του πόνου, παρά μόνο το όνομα της αδικίας, το οποίο δεν μπορεί να το δεχθούμε όσο η αρετή είναι ακεραία. Θα δούμε τώρα ποιος από τους δύο λέει την αλήθεια• προκειμένου για την περιφρόνηση της αδικίας και οι δύο συμφωνούν. Ψάχνεις την διάφορα μεταξύ τους; Είναι αυτή που υπάρχει ανάμεσα σε δύο ξιφομάχους γενναίους, εκ των οποίων ο ένας πιάζει το τραύμα του και δείχνει υπομονή, ενώ ο άλλος κοιτάζοντας προς τα πλήθη που φωνάζουν υποδηλώνει ότι δεν του συμβαίνει τίποτε, και δεν επιτρέπει να γίνει καμία διακοπή.

16,3 Δεν υπάρχει λόγος να πιστέψεις πως υπάρχει μεγάλη διάφορα στις απόψεις μας• το θέμα για το οποίο γίνεται συζήτηση, και το οποίο είναι το μόνο που σχετίζεται με σας τους Επικούρειους, το παροτρύνουν και τα δύο παραδείγματα, δηλ. να καταφρονούμε τις αδικίες, αλλά και, καθώς έχω αναφέρει κάποιες ως σκιές και υποψίες αδικίας, δηλ. τις ύβρεις, και την ύβρη, την οποίαν θα ονόμαζα σκιά και υποψία της αδικίας• και προκειμένου για την περιφρόνηση αυτών των καταστάσεων δεν χρειάζεται ένας άνθρωπος που να είναι σοφός, αλλά μόνο ένας σόφρων, για να μπορέσει να υποβάλει στον εαυτό του το εξής ερώτημα: *‘τι τελικά από τα δύο, αυτές οι αδικίες μου αξίζουν ή όχι; Αν μου αξίζουν, τότε δεν υπάρχει ύβρις παρά μόνο απονομή δικαιοσύνη• αν όμως δεν μου αξίζουν, τότε πρέπει να ντρέπεται αυτός που τις προξένησε’*.

16,4 Και τι είναι αυτό που ονομάζεται ύβρις; Κάποιος γέλασε με την φαλάκρα μου και με την αδυναμία μου να βλέπω καλά και με τα κάτω άκρα μου που είναι αδύνατα και με την κορμοστασιά μου• ποια ύβρις υπάρχει να ακούω αυτό που είναι φανερό; Γελάμε με την κουβέντα κάποιου όταν λέγεται μπροστά σε ένα μόνο άνθρωπο, ενώ όταν λέγεται μπροστά σε πολλούς ανακτούμε, και δεν παραχωρούμε στους άλλους την δυνατότητα για εκείνα τα σχόλια τα οποία εμείς οι ίδιοι έχουμε συνηθίσει να κάνουμε για τον εαυτό μας• χαιρόμαστε με αστεία που βρίσκονται μέσα σε όρια, με όσα όμως ξεπερνούν το μέτρο εκνευριζόμαστε.

17,1 Ο Χρύσιππος είπε για κάποιον ότι αγανάκτησε, διότι ένας άλλος τον απεκάλεσε θαλάσσιο ευνουχισμένο τράγο. Είδαμε στην σύγκλητο τον Φίντο Κορνήλιο, τον γαμπρό του Οβιδίου Νάσωνα, να κλαίει, όταν ο Κόρμπουλος τον απεκάλεσε μαδημένη στρουθοκάμηλο• απέναντι σε άλλου είδους κακολογίες που στόχευαν στα ήθη και στην ζωή του, του συμπαραστάθηκε εκείνου η αγέρωχη έκφραση του προσώπου του, απέναντι όμως σ’ αυτήν την προσβολή που δεν μπορούσε να την εκλογικεύσει έβαλε τα κλάματα• τόσο πολύ αδύναμη καθίσταται η ψυχή μας, όταν λειψή η λογική.

17,2 Και τι νόημα έχει που πληγωνόμαστε, αν κάποιος μιμείται την ομιλία μας, αν άλλος το βάδισμά μας, αν κάποιος αντιγράφει ένα ελάττωμα του σώματός μας ή της ομιλίας μας; λες και αυτά τα ελαττώματα γίνονται πιο γνωστά αν τα μιμείται ένας άλλος, απ’ ό,τι αν τα κάνουμε εμείς! Ορισμένοι ακούνε για τα γεράματα χωρίς καμία ευχαρίστηση, καθώς επίσης και για τα άσπρα μαλλιά, αλλά και γι’ αλλά στα οποία οι άνθρωποι εύχονται να φτάσουν• ορισμένους τους καίει η κακολογία με αντικείμενο την φτώχεια, την οποίαν την έχει κάνει να είναι κατηγορία για τον εαυτό του εκείνος που την κρύβει• έτσι λοιπόν το υλικό αφαιρείται από τους αισχρολόγους και από εκείνους που κάνουν προσβλητικά αστεία, αν αυτό το υλικό το πάρεις εσύ πρώτος και μάλιστα όλο• γιατί βλέπεις κανείς δεν έχει δώσει αφορμή για γέλιο ο οποίος γέλασε πρώτα με τον εαυτό του.

17,3 Έχει μείνει στην μνήμη μας ότι ο Βατίνιος, ένας άνθρωπος γεννημένος για να τον κοροϊδεύουν και να τον μισούν, υπήρξε ένας βωμολόχος, ένας κομψευόμενος κι ένας προσβλητικός άνθρωπος. Αυτός λοιπόν έλεγε πολλά αστεία για τα πόδια του και για τον κομματιασμένο του λαιμό• επειδή ακλουθούσε την ίδια λογική είχε διαφύγει την κοροϊδία των έχθρων του, που του ήταν περισσότεροι απ' ό,τι οι αρρώστιες του, κυρίως όμως του ίδιου του Κικέρωνα. Αν λοιπόν με την ανυποχώρητη στάση της εκφράσεως του το κατόρθωσε αυτό εκείνος που με τις συνέχεις κατηγορίες ξέμαθε να ντρέπεται, γιατί να μη το μπορεί αυτό εκείνος που με τις γενικές γνώσεις με την καλλιέργεια της σοφίας έφτασε σε μία εξέλιξη ικανοποιητική;

17,4 Πρόσθεσε τώρα από πάνω το γεγονός ότι μορφή εκδικήσεως είναι να αφαιρέσεις την ηδονή που ακλουθεί μίαν ύβρη από αυτόν ο οποίος την προξένησε• γιατί βλέπεις οι υβριστές σε μία τέτοια περίπτωση συνήθως λένε: *‘αλλοίμονό μου! Κατά την γνώμη μου δεν κατάλαβε αυτός τίποτε’*• το κέρδος από μία ύβρη βρίσκεται εξ ολοκλήρου στο ότι το θύμα την αντελήφθη και εκνευρίστηκε. Τελικά δεν θα αργήσει ο υβριστής να βρει τον όμοιό του• θα βρεθεί λοιπόν εκείνος που πιθανόν πάρει εκδίκηση για σένα.

18,1 Ο Γάιος Καίσαρ επειδή ήταν και προσβλητικός ανάμεσα σ' όλα τα αλλά ελαττώματά του τα οποία τα είχε σε μεγάλη αφθονία, κυριαρχείτο από μία περίεργη επιθυμία του να χτυπάει όλους τους ανθρώπους με κάποιο στίγμα, παρά το γεγονός ότι ο ίδιος ήταν ένα μοναδικό υλικό για γελοιοποίηση : υπερβολικά αποκρουστική ήταν η ωχρότητά του που επιβεβαίωνε την παραφροσύνη του, πολύ μεγάλη η βλοσυρότητα των ματιών του που ήταν κρυμμένα κάτω από ένα γερασμένο μέτωπο, τεράστια η ασχήμια του ατημέλητου κεφαλιού του που το έφαιναν απεριποίητα μαλλιά• βάλε τώρα κι από πάνω τον αυχένα που είχε χαιτή, και την ισχύτητα των κάτω άκρων καθώς και την ανωμαλία των ποδιών. Μαζεύεται ένας τεράστιος όγκος έτσι και θελήσω να αναφερθώ μεμονωμένα στις προσβολές που έκανε στους γονείς του, στους παππούδες του κι αυτές που προξένησε σ' όλες τις κοινωνικές τάξεις• θα αναφέρω αυτά που τον κατέστρεψαν.

18,2 Τον Βαλέριο τον Ασιατικό τον είχε ανάμεσα στους καλύτερους του φίλους, ένα άνδρα σκληρό που μόλις και μετά βίας θα ανεχόταν με ηρεμία τις προσβολές των άλλων• αυτόν σ' ένα συμπόσιο, κάτι που γίνεται στην λαϊκή συνέλευση, τον κοροΐδευε με έντονη φωνή σαν να ήταν η γυναίκα του κατά την διάρκεια της ερωτικής πράξεως. Ω καλοί θεοί! ένα τέτοιο πράγμα να το ακούσει ένας άνδρας και να το γνωρίζει ένας αυτοκράτορας, και μέχρι αυτού του σημείου έφτασε η αυθάδειά του ώστε ένας αυτοκράτορας να αφηγηθεί την μοιχεία του και την αισχρή του πράξη δεν θα πω σε ένα ύπατο, ούτε σ' ένα φίλο, παρά μόνο σ' ένα σύζυγο.

18,3 Του Χαιρέα αντιθέτως η ομιλία, ενός χιλίαρχου, δεν ήταν καθόλου σε ευθεία αναλογία με την σωματική του δύναμη, ήταν υποτονική και, αν δεν γνώριζες τα γεγονότα, δεν καταλάβαινες τι έλεγε. Κι όταν ο Χαιρέας του ζητούσε το σύνθημα ο Καλιγούλας άλλοτε του έδινε την λέξη ‘αιδοίον’, κι άλλοτε την λέξη ‘πέος’, πότε έτσι και πότε αλλιώς εξευτελιζοντας τον αρματωμένο αυτόν άνδρα για την πραότητά του• όλα αυτά τα έκανε ντυμένος με διαφανή ρούχα, φορώντας ψηλές μπότες και βουτηγμένος μέσα στο χρυσάφι. Κατόπιν τούτου ανάγκασε τον Χαιρέα να χρησιμοποιεί το ξίφος του, για να μη του ζητεί συχνά το σύνθημα• ο Χαιρέας ήταν ανάμεσα στους πρώτους συνωμότες που σήκωσε το χέρι του να χτυπήσει τον Καλιγούλα, τον πλήγωσε στο μέσον του αυχένα του με ένα χτύπημα• κατόπιν μαζεύτηκαν πολλοί οπλισμένοι με ξίφη που έπαιρναν εκδίκηση για αδικίες είτε προσωπικές είτε δημόσιου ενδιαφέροντος, όμως πρωταγωνιστής έγινε εκείνος που είχε μικρή δημοσιότητα.

18,4 Όμως αυτός πάλι ο Γάιος θεωρούσε το κάθε τι γύρω του ως προσβολή, όπως ακριβώς δεν μπορούν να υπομένουν τις προσβολές εκείνοι που επιθυμούν να τις κάνουν : εξοργίστηκε με τον Ερέννιο Μάρκο, επειδή εκείνος τον χαιρέτησε ως Γάιο, κι ούτε άφησε ατιμώρητο τον αρχηγό του λόχου επειδή τον είπε Καλιγούλα. Με αυτό το όνομα συνήθιζε να τον προσφωνούν επειδή είχε γεννηθεί μέσα στα στρατόπεδα και ήταν τρόφιμος των λεγεώνων, και με κανένα όνομα ποτέ δεν έγινε πιο γνωστός στους στρατιώτες, όμως τώρα πια το όνομα Καλιγούλας το θεωρούσε προσβλητικό και εξευτελιστικό καθώς φορούσε υψηλές μπότες.

18,5 Έτσι λοιπόν αυτό το πράγμα θα είναι για παρηγοριά, ακόμη κι αν η δική μας η αδιάφορη στάση θα έχει χάσει την εκδίκηση, ότι δηλ. θα βρεθεί εκείνος που θα απαιτήσει την τιμωρία κάποιου που ήταν θρασύς και αναιδής και υβριστικός, ελαττώματα τα οποία ποτέ δεν εξαντλούνται σε ένα άνθρωπο και σε μία υβριστική συμπεριφορά.

18,6 Ας κοιτάξουμε τα παραδείγματα εκείνων των ανθρώπων των οποίων θαυμάζουμε την υπομονή, όπως του Σωκράτη, ο οποίος τα αστεία στις κωμωδίες που γράφτηκαν γι' αυτόν και τον αφορούσαν τα δέχτηκε με καλή διάθεση και γέλασε όχι λιγότερο από τότε που η γυναίκα του, η Ξανθίππη, τον περιέλουσε με ακάθαρτο νερό. Τον Αντισθένη τον προσέβαλλαν για την μητέρα του που ήταν βαρβαρικής καταγωγής και από την Θράκη: αυτός απήντησε ότι και η μητέρα των θεών καταγόταν από το όρος Ίδη.

19,1 Δεν πρέπει να φτάνουμε στον διαπληκτισμό και στην διαμάχη. Πρέπει να κρατιόμαστε μακριά και να αδιαφορούμε για οποίο απ' αυτά τα δύο θα προέλθει από ανθρώπους αναξιοπρεπείς (κατ' εξαίρεση αυτά τα δύο δεν γίνεται να συμβούν παρά μόνο από ανθρώπους αναξιοπρεπείς) και πρέπει να αντιμετωπίζονται τόσο οι αρετές όσο και οι κακίες του πλήθους σαν κάτι το ίδιο.

19,2 Ούτε πρέπει να λυπούμαστε με τις δεύτερες και να χαιρόμαστε με τις πρώτες, διαφορετικά θα χάσουμε πολλά χρήσιμα πράγματα επειδή φοβόμαστε ή απεχθανόμαστε τις ύβρεις, και δεν θα ασχοληθούμε με δημόσιες ή προσωπικές υποθέσεις που μπορεί ορισμένες φορές να είναι για το καλό μας, όσο χρονικό διάστημα μας δημιουργεί άγχος το γεγονός πως σαν τις γυναίκες ανησυχούμε μήπως και ακούσουμε κάτι αντίθετο με την ψυχή μας. Επίσης καμία φορά εξοργισμένοι με τους ισχυρούς θα αποκαλύψουμε ότι η ψυχή μας είναι κυριευμένη από μία ασυγκράτητη τάση για ελευθερία. Όμως ελεύθερος δεν είναι αυτός που δεν υπομένει καρτερικά τίποτε, αυτή είναι μία λανθασμένη εκτίμηση• ελευθερία σημαίνει να βάζει κανείς την ψυχή του πάνω από τις αδικίες και να την κάνει αυτήν να είναι ο ίδιος του ο εαυτός από την οποίαν ψύχη και μόνο να προέρχονται οι χαρές για τον εαυτό του• να διώχνει από μπροστά του όλα αυτά που βρίσκονται γύρω του, για να μη χρειάζεται να περάσει μία ζωή ταραγμένη φοβούμενός τα γέλια και την γλώσσα όλων των άλλων. Γιατί ποιος είναι αυτός που δεν μπορεί να προκαλέσει μία ύβρη, αν ο καθένας μπορεί;

19,3 Εξαίρεση αποτελεί ο σοφός κι αυτός που αγαπά την σοφία, οι οποίοι εφαρμόζουν μία μέθοδο εντελώς διαφορετική. Και προκειμένου για τους ανθρώπους που δεν έχουν φτάσει στην τελειότητα και παρ' όλα αυτά κατευθύνονται προς την δημόσια κριτική αυτό πρέπει να έχουν κατά νου, ότι οφείλουν να περνούν την ζωή τους ανάμεσα στην αδικία και στην προσβολή• όλα βλέπεις έρχονται πιο ελαφρά σ' εκείνους που τα περιμένουν. Όσο πιο τιμημένος είναι κανείς στην καταγωγή του στην φήμη του στην πατρική του κληρονομιά, τόσο γενναιότερα να ζη ενθουμούμενός ότι οι υψηλές κοινωνικές τάξεις στέκονται στην πρώτη γραμμή. Τις ύβρεις και τα προσβλητικά λόγια και τις αισχροτήτες καθώς και τις λοιπές ατιμίες να τις υπομένει σαν την πολεμική κραυγή των εχθρών, και σαν τα μακριά βέλη και τις πέτρες που κτυπούν γύρω από τα κράνη χωρίς να προκαλέσουν τραύματα. Τις αδικίες να τις δέχεται σαν τα τραύματα, που αλλά στις ασπίδες κι αλλά στο στήθος καρφώνονται χωρίς να καταβάλλεται και χωρίς να κινεί τον βηματισμό του. Ακόμη όταν θα στριμωχτείς και θα απωθηθείς από μία αντίπαλη δύναμη, είναι ντροπή να ενδώσεις• κράτα την θέση σου που προσδιορίστηκε από την φύση. Θέλεις να μάθεις ποια είναι αυτή η θέση; Εκείνη του ανδρός.

19,4 Προκειμένου τώρα για τον σοφό υπάρχει μία άλλη διαφορετική βοήθεια αντίθετη μ' αυτήν εδώ• γιατί βλέπεις εσείς κάνετε μία μάχη, ενώ για εκείνον η νίκη είναι έτοιμη. Μη πηγαίνετε αντίθετα στο συμφέρον σας, και αυτήν την ελπίδα να συντηρείτε στην ψυχή σας, μέχρις ότου φτάνετε στην αλήθεια, και δεχθείτε με χαρά ό,τι είναι καλύτερο και βοηθήσετε το με τις απόψεις που θα εκφράζετε και με την προσδοκία σας: ότι δηλ. το να υπάρχει κάτι που να είναι ανίκητο ή το να υπάρχει πάλι κάποιος άλλος τον οποίον η τύχη να μη μπορεί να επηρεάσει, αυτό είναι ένα γνώρισμα του ανθρωπίνου γένους που οφείλεται στο δημόσιο συμφέρον.